

הסוגיה עם כותרות	הסוגיה מתורגמת וצט' כותרות
<u>3161 סוגיה</u>	<u>3161 סוגיה</u>
כל מצוות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצוות עשה שלא הזמן גרמא אחד האנשים ואחד הנשים חייבין	כל מצוות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצוות עשה שלא הזמן גרמא אחד האנשים ואחד הנשים חייבין
סוגיה 61 א	סוגיה 61 א
<u>ברייתא המדלימה את מלכא הנה</u>	<u>ברייתא המדלימה את מלכא הנה</u>
תנו רבנן: [=שנו חכמים, פתיחה לברייתא]	תנו רבנן:
איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא? סוכה, ולולב, שופר, וציצית, ותפילין ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא? מזוזה, מעקה, אבידה, ושילוח הקן.	איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא? סוכה, ולולב, שופר, וציצית, ותפילין ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא? מזוזה, מעקה, אבידה, ושילוח הקן.
סוגיה 61 ב וכלל הוא ?	סוגיה 61 ב וכלל הוא ?
<u>1. עאלה על הכלל במשנתו</u>	<u>1. עאלה על הכלל במשנתו</u>
וכלל הוא ? הרי מצה, שמחה, הקהל, דמעות עשה שהזמן גרמא, ונשים חייבות ! ועוד: והרי תלמוד תורה, פריה ורביה, ופדיון הבן, דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא, ונשים פטורות !	וכלל הוא ? הרי מצה, שמחה, הקהל, דמעות עשה שהזמן גרמא, ונשים חייבות ! ותו, והרי תלמוד תורה, פריה ורביה, ופדיון הבן, דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא, ונשים פטורות !
<u>2. תשובת ר' יוחנן:</u>	<u>2. תשובת ר' יוחנן:</u>
אמר רבי יוחנן:	אמר רבי יוחנן:
"אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ",	"אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ",
<u>2.1 הוכחה לדברי ר' יוחנן:</u>	<u>2.1 הוכחה לדברי ר' יוחנן:</u>
דתנן: [=ששנינו במשנה] בכל מערבין ומשתתפין, חוץ מן המים ומלח; <u>הנה</u> : ועוד אין ? והרי יש כמהין ופטירות ! <u>תשובה</u> : אלא,	דתנן: בכל מערבין ומשתתפין, חוץ מן המים ומלח; <u>הנה</u> : ותו ליכא ? והאיכא כמהין ופטירות ! <u>תשובה</u> : אלא,
"אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ".	"אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ".

שימו לב:

א. הסימנים הבאים יללו אותנו לאורך כל הסוגיות:

אותיות פרנקריהל - הטקסט של הגמרא || אותיות סונצינו בצבע כחול: מימרה [אמוראית] אותיות סונצינו בצבע כחול עם

דקע צהוב: מקור תנאי (משנה, ברייתא ומדרשי הלכה) || אותיות כתב או אריאל: הסבר של המורה || אותיות כתב

מודפסות בקו - כותרות של המורה

ב. אנו קוראים ליחידת אמרא הניתנת להפנה בסני' צמח סוגיה. בדרך כלל הסוגיות קשורות זו לזו ולורכי האמרא צרכו וסידרו אותם בקפידה רבה

מה למדנו בסוגיתנו ?

סוגיה 61 א הסוגיה היא למעשה ברייתא המדגימה את המושגים "מצוות עשה שהזמן גמרא" ו-"מצוות עשה שלא הזמן גמרא" המופיע במשנתנו.

נשים לב, על השאלות "איזו היא מצוות עשה שהזמן גמרא/שלא הזמן גמרא" הברייתא אינה עונה על ידי הגדרה¹, אלא על ידי הבאת חמש דוגמאות למצוות עשה שהזמן גמרא וארבע דוגמאות למצוות עשה שאינה תלויה בזמן. ראו הסבר הדוגמאות המובאות בברייתא - למעלה [מושגי היסוד בסוגיתנו, עמ' 1 בקובץ זה]

סוגיה 61 ב הסוגיה מקשה על דברי המשנה. במשנתנו נאמר " כל מצוות עשה שהזמן גמרא אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצוות עשה שלא הזמן גמרא אחד האנשים ואחד הנשים חייבין " מנוסח לשון המשנה עולה כי לפנינו כלל "גורף" אבל מסתבר שהכלל הזה לא תקף שכן :

1. בדיקה של רשימת 'מצוות עשה' בהן נשים חייבות מגלה לנו שיש מצוות עשה כמו: **מצה, שמחה, ומצוות הקהל** שהן מצוות **שהזמן גמרא** ונשים **חייבות** בהם. [כל מצווה מסיבות הקשורות אליה - ראו מושגי היסוד בסוגיתנו, עמ' 4 בקובץ זה].

2. בדיקה של רשימת 'מצוות עשה' מהן נשים פטורות מגלה לנו שיש מצוות עשה כמו **תלמוד תורה, פריה ורביה, ופדיון הבן**, שהן מצוות **עשה שלא הזמן גמרא** הוא, ונשים **פטורות** [כל מצווה מסיבות הקשורות אליה - ראו מושגי היסוד בסוגיתנו, עמ' 4 בקובץ זה].

הגמרא מתרצת את הקושיא על ידי ציטוט מדברי **רבי יוחנן**²

רבי יוחנן אומר כי **"אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ"** כלומר: כל מקום במשנתנו שנאמר בו "כל" אין לומדים ממנו הלכה למעשה. הסיבה לכך היא משום שלכל כלל **שבמשנתנו** יש יוצאים מן הכלל ואם כן אין העובדה שהמשנה אומרת "כל" מלמדת אותי דבר הלכה למעשה. רבי יוחנן קובע שאין סומכים בענין זה על נוסח משנת רבי יהודה הנשיא, וכל ענין צריך להבדק לגופו.

זאת ועוד גם במשנה בה נזכרו במפורש היוצאים מן הכלל כמו למשל "בכל מערבין ומשתתפין **חוץ מן** המים ומלח" אי אפשר ללמוד מן הכלל.

שאלה: מדוע אפשר היה לחשוב כי ניתן לסמוך על הכללים במקום שנאמר בו "חוץ"?

את העקרון הזה מוכיחה הגמרא ממשנה אחרת שגם בה נאמר כל "בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים והמלח"³ [פרטי הלכות אלו ראו מושגי היסוד בסוגיתנו, עמ' 1 בקובץ זה]. וזאת אע"פ שיש עוד דברים בהם אי אפשר לערב ערובי חצרות .

¹ כמו למשל ההגדרה העולה מדברי רש"י בסוגיתנו ד"ה תפילין : "מצווה שיש שעה [=זמן כלשהו] שאין אנו מחייבים בה"
² אמורא ארצישראלית, טברניני, גדול אמוראי ארץ ישראל בדור השני.
³ משום שהם אינם נחשבים אוכל מזין (ראו רש"י)

1 ובנוסח הירושלמי

העקרון "אין למדים מן הכללות" מצוי גם בדברי התלמוד הירושלמי (מסכת תרומות א' א' ; מ ע"ג, ועוד⁴) "דלית כללוי דרבי כללין" [= שאין כלליו של רבי -הוא ר' יהודה הנשיא- כללים]. כלומר רבי יהודה הנשיא, עורך המשנה, כשניסח במשנתו כלל לא התכוון לומר שכלל זה כלל גורף בכל המקרים אלא יש יוצאים מן הכלל. המימרה בנוסח הירושלמי שלה אומרת במפורש את מה שאנחנו מבינים מתוך הקשר הסוגיה: הכלל מתייחס אל המשנה עצמה [ולא כלל כללי המתייחס אל כל הכללים שבעולם]

שאלה: השאלה המעניינת היא - מדוע אם כך רבי יהודה הנשיא ניסח זאת בצורת "כלל". עייני בדברי הרב שטיינזלץ, ל"ד ע"א [עמ' 138 במדור "עיונים" ד"ה "אין למדין"] – מה ההסבר שלו לכך שרבי ניסח כללים במשנתנו? (נעיר שגם הרמב"ם בפירוש המשנה מתייחס לשאלה זו, אבל על כך בהזדמנות אחרת).

2 "מבט על" על הסוגיה.

הסוגיה שלנו בררה ופירשה מחדש את משנתנו. במשנה נאמר: כל מצוות עשה שהזמן גרמא [...] וכל מצוות עשה שלא הזמן גרמן [...]. ובקריאה ראשונה נדמה שמדובר בכל מצוות עשה שהזמן גרמן ושלא הזמן גרמן. הגמרא עימתה את הכלל הזה, כפי שהוא הובן בקריאה ראשונה עם המציאות ההלכתית שהיא הכירה. ומסתבר שיש מקרים רבים העומדים בסתירה לכלל. הפתרון של הגמרא במקרה שלנו הוא פירוש מחדש של הכתוב במשנה. לדברי רבי יוחנן הביטוי "כל" לא מתייחס לכל המקרים ויש יוצאים מן הכלל ולכן אין למדים הלכה מן הכללות כלומר לא 'גוזרים' מן הכלל אל הפרט.

נשים לב – הגמרא פירשה מחדש את הכתוב שבמשנה ולא את המסורת ההלכתית הנהוגה באשר לחיוב/פטור של נשים ממצוות עשה. הגמרא – במקרה זה - רואה את הידע של המסורת ההלכתית הנהוגה "הלכה למעשה" כידע שאי אפשר לפרשו אחרת אבל את המשנה הרי אפשר לפרש אחרת. וכבר אמרנו בכתה ש"כל דבר שבכתב ניתן לפרשו בפנים שונות"

שאלה: הסבירי ופרטי את המשפט הבא:

אותה דרך מחשבה לפיה – "בסתירה שבין מקור לבין הנוהג ההלכתי אפשר לפרש את המקור אחרת" מצויה גם בהוכחה שהביאה הגמרא לכלל של דברי רבי יוחנן. הגמרא מעדיפה להסביר את המשנה ולא את המסורת ההלכתי

3 המינוח של הסוגיה וארגונה

כיון שפירשנו להלכה את לימוד האמרא בסוגיה זו נציין בסיכום גם את מונחי היסוד של לימוד האמרא ככלל אלהיין הסגנון את תשומת הלב בפעולות. הם יאלו אותנו בסוגיות הפאות ולא בכל סוגיה נחזור עליהם בכתה הסבנו את תשומת הלב למינוחים שלה סוגיה. הסוגיות מצטטות שלשה מקורות תנאיים. [מלבד הציטוט ממשנתנו] למדנו כיצד לאתר את תחילת המקור התנאי וסופו.

שאלה: הצביעי על שלש מקורות התנאיים שבסוגיתנו. כיצד את יודעת כי מדובר במקור תנאי?

וכיצד את יודעת להגדיר את סוף הציטוט

מטלת סיכום:

לאחר שלמדת את הסוגיה הציעי שלש שאלות סיכום לסוגיה. שלחי את השאלות והתשובות למייל של קבוצת הגמרא gmaramm@gmail.com

⁴ אמנם לא בשם רבי יוחנן אלא בשם רבי יונה. פעמים רבות אותו רעיון או אותה מימרה מופיעים בבבלי ובירושלמי בשם חכמים שונים. הן משום שחכמים שונים סברו או מסרו אותו בשם רבותיהם אותו דבר [או מסיבות אחרות, למשל - החלפה שמעתיקים החליפו (ר"ת ר"י יכול להפתח "רבי יונה" וגם "ר' יוחנן")]

להבנת שוטפת של הסוגיה שלפנינו יש צורך להכיר רשימה של מונחים. נלמד אותם לפני הצגת הסוגיה.

מושגי היסוד בסוגיתנו

מצוות עשה שהזמן גרמן – ההגדרה על פי רש"י בסוגיתנו: "הואיל ואיכא שעתא דלא מחייב בה, זמן גרמא הוא." = הואיל ויש זמן שלא מחייבים בה – זמן גרמא הוא.

דוגמאות למצוות עשה שהזמן גרמן: סוכה, לולב, שופר. מצוות אלו הן מצוות המתחייבות רק בתאריכים מסויימים: סוכה ולולב רק בחג הסוכות ושופר רק בראש השנה; ציצית היא מצווה המתחייבת ביום ולא בלילה. תפילין מניחים ביום ולא בלילה; בימי חול ולא בשבתות וימים טובים וכיון שיש שעה שלא מחייבים בתפילין זו מצווה שהזמן גרמא. (רש"י בסוגיתנו)

דוגמאות למצוות עשה שלא הזמן גרמא: מזוזה, מעקה [=מצווה לעשות מעקה כל בית או מבנה גבוה מעשרה טפחים, ובכלל זה שלא יהיה לו לאדם בנכסיו דבר שמסכן את הבריות]; אבידה [=מצוות השבת אבידה], ושילוח הקן [י"ב ויקרא קנן צפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על האפרחים או על הביצים לא תקח האם על הבנים: שלח תשלח את האם והבנים תקח לך למען ייטב לך והארבת ימים (דברים כ"ב, ו-ז)].

היוצאים מן הכלל:

1. מצוות עשה שהזמן גרמן ונשים חייבות

אכילת מצה – חובה מן התורה לאכול מצה בליל ראשון של פסח⁵, **אם כן, מצוות עשה שהזמן גרמא** ואף על פי כן נשים חייבות⁶ (רש"י בסוגיתנו)

הקהל – מצוות עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת, שנאמר "מקץ שבע שנים במעד שנת השמיטה בחג השפלות: בבוא כל ישראל לראות וגו' הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' וגו' " (דברים ל"א) (רמב"ם היד החזקה הלכות חגיגה פרק ג) **זו מצוות עשה התלויה בזמן: אחת לשבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות.**

שמחה – בשלוש הרגלים: "חייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו שנאמר "וּשְׂמַחְתָּ בְּחֶגְדְּךָ אֶתְּהָ וּבְיָגְדְּךָ וּבְתֶנְךָ [...] " (דברים ט"ז)⁷ **זו מצוות עשה התלויה בזמן, בשלוש הרגלים.**

2. מצוות עשה שלא הזמן גרמן ונשים פטורות

תלמוד תורה – נשים פטורות וכן **פדיון הבן** כפי שנלמד בסוגיות קידושין בתחילת החומר שלנו.

פריה ורביה – נאמר במסכת יבמות (דף סה:): "האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה"⁸

ערוב חצרות: מתקנת חכמים אסור לטלטל בשבת מרשות השייכת לאדם אחד לרשות השייכת לאדם אחר גם אם שתי הרשויות הללו הן "רשות היחיד". כגון דיירי בתים שונים שבחצר אחת אסור להם לטלטל מרשות היחיד של אחד אל רשות היחיד אחרת. כדי שיהיה אפשר לטלטל מרשות יחיד לרשות יחיד ולעשות אותן לרשות יחיד אחת תיקנו שכל בני חצר נותנים כל אחד קצת אוכל ומרכזים את כולו בבית אחד, ואז נחשבים כל בני החצר דיירים של בית אחד. וזאת כיון "שבמקום מזונותיו של אדם חשובה דירתו ושבתתו" (רש"י)

שיתופי מבואות: אם יש חצרות אחדות הפתוחות למבוי, אסור לאנשי החצרות לטלטל בו בשבת ואם רצונם לטלטל בו עליהם שיתוף המבואות על ידי אוכל משותף במקום אחד ועל ידי התקנת לחי או קורה בפתח המבוי. בעקרון (להוציא מספר הבדלים בכמה פרטי דינים) "אין בין שיתוף מבואות לערוב חצרות אלא שינוי השם בלבד".

⁵ כך למדו חכמים מן הפסוק "בְּרֵאשֵׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מִצֹּת" **שמות י"ח**

⁶ משום שנאמר "לא תאכל עליו חמץ – שבעת ימים תאכל עליו מצות" – "כל שינוי ב"בל תאכל חמץ" ישנו ב"קום אכול מצה". הפסוק מצרף את מצוות אכילת מצה עם איסור אכילת חמץ כאחת ומכאן שכל מי שחייב שלא לאכול חמץ חייב לאכול מצה. ונשים חייבות ב"בל תאכל חמץ" שהיא מצוות לא תעשה ולכן הן חייבות גם באכילת מצה.

⁷ רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכה י"ז

⁸ הלכה זו נלמדה מהפסוק "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" איש דרכו ורבו ורבו ורבו של אשה לכבוש, ומכאן שהפסוק לא מתייחס לחובת האשה כולל החלק העוסק בפריה ורביה (רש"י) הרב ברוך הלוי אפשטיין בחיבורו "תורה תמימה" מסביר כי מצווה "מלאו את הארץ וכבשוה" מתקיימת על ידי פריה ורביה. האשה פטורה, מפריה ורביה שכן אין היא מצווה על "כיבוש" שהרי התורה לא חייבה את האשה בענין שאין "דרכה" לעשותו.